

Гайда Я. Професійна підготовка аніматорів і менеджерів культури // Інноваційні підходи до виховання студентської молоді у вищих навчальних закладах : матеріали Міжнар. наук.-практ. конференції (м. Житомир, 22-23 травня 2014 р.) / За ред. О. А. Дубасенюк, В. А. Ковальчук. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. – С. 293-307.

*Гайда Я.,
доктор хабілітований гуманістичних наук
в галузі педагогіки, професор звичайний (м. Варшава).*

ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА АНІМАТОРІВ І МЕНЕДЖЕРІВ КУЛЬТУРИ

Відкриття з нашої ініціативи понад 16 років тому спеціальності "Аніматор і менеджер культури" у педагогічному напрямі спочатку в Університеті Марії Кюрі-Склодовської в Любліні, а пізніше у Вищій школі педагогіки Польської Спільки Вчителів у Варшаві, було спричинене системною трансформацією. Ця спеціальність і надалі залишається важливим освітнім завданням, оскільки протягом багатьох років не лише не втрачає актуальності, але навпаки постійно її набуває.

По-перше, сьогодні особливе значення має креативна освіта. Це підкреслює Європейський союз, який оголосив 2009 рік Роком Креативності та Інновацій, зважаючи на правильну засаду, що креативність є важливим фактором, який стимулює всі сфери людської діяльності, включаючи (у тому числі і перш за все) розвиток економіки, яка базується на знаннях, розвитку науки, техніки, культури і мистецтва. Водночас ЄС висловив сподівання, що виставки, конференції і проекти, які проходять у багатьох країнах, допоможуть знайти творче вирішення багатьох сучасних проблем.

Креація (творчість), хоча і сягає стародавніх часів, у всіх культурних епохах вважалася основним фактором розвитку культури, тепер набула радикально нового, більш широкого значення. Сьогодні творчість в основному ототожнюється з інноваційною діяльністю. Потім спостерігається процес зменшення інтересу до мистецтва, започаткований пророком поп-арту Енді

Уорхолом. Креація в повсякденній мові означає, в першу чергу, оригінальний спосіб виконання ролі, незвичайний елегантний одяг, і лише потім – творчість художнього, наукового і технічного характеру. Прикметники, що походять від "креації", також набули різних значень: креаційний, що традиційно вживається по відношенню до художньої діяльності, яка відрізняється оригінальністю, новизною, багатою уявою, творчим характером; креативний, що вживається для означення процесу і його автора, здатність створити щось оригінальне, своєрідне, динамічне, нове. У цьому другому значенні поняття "кремація" і "креативний" відповідають поняттю "інновація" – така діяльність, що веде до чогось нового, новаторства для покращення виробничого процесу, його організації, кінцевого продукту, системи (наприклад, технічні, освітні інновації і т.д.). Дуже близьким до інновації є новаторство, яке стосується усіх сфер людської діяльності, є результатом упровадження чогось, чого не було раніше. Натомість близьке за значенням поняття підприємливість підкреслює ефективність у сфері практичної діяльності: здатність впоратися з ситуацією, підтримати та реалізувати вдалі ініціативи. Підприємлива людина сприймається як постійно активна, спритна, винахідлива, обачна, енергійна і самостійна. Загалом, зазначені тут ознаки охоплюють широкий спектр творчої діяльності і розвитку людини у всіх сферах життя із явною перевагою прагматичної діяльності¹.

По-друге, підготовка аніматорів і менеджерів культури стосується не лише інноваційності та креативності у сучасному її розумінні, але є освітньою спробою відповісти на складні соціально-культурні та економічні виклики сучасності. Хоча класична концепція розуміння цього типу освіти та виконуваних нею функцій здаються радикально протилежними і суперечливими, але багато вагомих аргументів виступають за порушення бар'єрів і знаходження в теорії та практиці спільних площин розуміння – взаємодоповнюваності засад і, як наслідок, досягнення бажаного результату. Саме ці принципи представлено в матеріалах Міжнародної конференції, організованої Житомирським державним університетом імені Івана Франка.

¹ Gajda J. Kreacja jako podstawowy czynnik rozwoju kultury i jej kulturowe uwarunkowania / "Przyszłość Świat – Europa – Polska". – 2009. – nr. 1.

Головне положення доповіді – як це зазначено у її назві – можна розглянути у дихотомічному твердженні: що підготовка аніматорів і менеджерів культури в рамках однієї спеціальності є пропозицією, з якою важко погодитися, через істотні відмінності у теоретичних засадах, на яких вона ґрунтується. Подолання цих відмінностей та створення взаємодоповнюваної площини освітніх впливів є загалом можливим на гуманістичній і антропологічній основі сучасної педагогіки та педагогіки культури зокрема.

Для обґрунтування цієї тези необхідно відповісти на три питання:

1) Які основні характерні риси аніматорів і менеджерів приводять до протиставлення цих професій?

2) Які є можливості подолання цих розбіжностей і взаємодоповнюваного сприйняття підготовки аніматорів і менеджерів культури?

3) До яких прогностичних і оптимізаційних висновків щодо програм підготовки аніматорів і менеджерів культури можна дійти?

1. Аніматор і менеджер культури – їх основні протилежні риси.

Протиставлення: аніматор – менеджер культури виникає, по-перше, внаслідок різниці розуміння сутності культури та її ролі у житті людини, а по-друге, через різні завдання та очікувані результати їх діяльності. Перший аспект стосується протистояння двох протилежних тенденцій розуміння культури. Один підхід – розуміння культури як *Paidea* – в якому увага зосереджується на її аксіологічному та освітньому аспектах, а другий – сприйняття культури як товару з урахуванням ринкових умов.

Культура, яка сприймається як *Paidea*, є основою гуманітарної освіти, у формуванні людства через контакт з її благами. Залежно від способу і можливостей використання продуктів мистецтва, науки, філософії, релігії людина формується від самих ранніх форм свого існування. Мова, якою вона користується, нав'язує їй спосіб мислення; вона зростає в певних моральних нормах, культивованих звичаях і обрядах, потім здобуває освіту і набуває необхідних навичок, обирає цінності, визначає стиль і якість свого життя. Залежно від своїх творчих можливостей робить свій внесок у розширення культурних надбань. Тому є підстави розглядати людину і як продукт, і як творця культури.

Культура – це реальність, яку створюють люди і яка, водночас, має можливість творити людину. Тут підкреслюється позитивна,

людиноутворююча роль культури, зважаючи головним чином на її високий рівень і цінність незалежна від часу. Вона покликана об'єднати людей завдяки загальнолюдським цінностям як гуманістичній спадщині, запобігати конфліктам, навчати поваги і терпимості, але також дбати про їх індивідуальний розвиток, зберігати національну самобутність кожного народу, його традиції і звичаї.

Ставлення до культури як товару є наслідком розвитку ринкової економіки, де правлять закони бізнесу, і це відповідно приводить до розподілу її надбань і появи певних рівнів "товарів", які мають давати конкретні прибутки. Ціна продукту залежить від насиченості ринку певними творами мистецтва і потреби в них, а отже, від попиту і пропозиції. Продукти культури – як і будь-який інший товар – повинні бути куплені. Покупці не сприймаються як учасники процесу розвитку культури, а як споживачі окремих товарів. Ілюзорні реклами, мода, комерційна критика, що популяризує зірковість і бестселери, служать збільшенню попиту, масового виробництва і споживання – все для отримання більшого прибутку. Таким чином створюється "споживацький тоталітаризм ринку", який – як зазначив Бенджамін Р. Барбер, "є непомітним, комфортним та приємним для людей, тому що він реалізує їхні прагнення, відчуття свободи і азарту, але водночас невидимо контролює і споживацьким чином поневолює в усіх сферах життя" ².

Ці дві діаметрально протилежні тенденції щодо сприйняття культури відображаються у цінностях, яким люди надають перевагу. У першому випадку такі загальнолюдські "вищі" цінності як: істина, добро, краса, пов'язані з категорією "бути". А у другому – матеріальні, життєві, утилітарні цінності пов'язані з категорією "мати", з культом володіння, збагачення, з "релігією долара".

Ці коротко представлені вище протилежні варіанти сприйняття культури і сповідуваних ідеалів та цінностей дозволяють вказати професії, які тісно з ними пов'язані: аніматор і менеджер. Для зрозумілості аргументів давайте пояснимо: анімація є близькою до культури в категорії Paidea, вона віддає перевагу гуманістичним принципам, у той час як менеджмент, безумовно, знаходиться в

² Barber B. R. Dżihad kontra McŚwiat / Przekład H. Jankowska. – Warszawa : Muza, 1997. – S.

умовах ринкової економіки трактування культури як товару і орієнтований на бізнес та прибуток.

Аніматор і менеджер – слова досить часто вживані, вони вже обросли легендами. Особливо слово "менеджер" нерідко приводить одних у неймовірний благочестивий трепет, а у других – викликає жах і огиду, коли читаєш і чуєш, що найбільш високооплачуваний менеджер на Заході заробляє \$ 170,000 в день, а в Польщі прибутки цієї групи осіб перевищують 250 тис. злотих на місяць, тобто суму, недосяжну для багатьох, навіть якщо заощаджувати її протягом усього життя.

Протилежність цих професій полягає також і, можливо, насамперед, у відмінності цілей, форм, методів і результатів діяльності. Коротко зупинимося на цілях і результатах діяльності.

Мета анімації – відродити людину або групу, спонукати її до дії, надихнути на творчі починання, вивільнити енергію, консолідувати оточення у прагненні розширити світогляд, посилити прагнення мати гідний спосіб життя. Мова йде про таку діяльність, яка призводить до змін життєвих кредо людей, щоб вони повністю свідомо і відповідально працювали над собою і на користь інших, щоб чиясь активність супроводжувалася усвідомленістю розвитку, глибоким розумінням потреб окремої людини та групи, щоб ці добровільні зусилля вели до знаходження глибокого сенсу життя. Завжди наголошувалося і наголошується на про-соціальних та гуманістичних аспектах анімації. Вже в словнику Бехереля, виданого у 1913 році, слово "анімувати" означало лише впроваджувати в життя, оживляти дух, надавати поштовх, вивільнити рух, ентузіазм, активність. І протягом багатьох років під поняттям найвищого аніматора розуміли Бога – дарителя душі і життя. У пізніших роботах, в тому числі Ларусса, акцент зміщується на такі особистісні характеристики аніматора, як відданість суспільству, компетентність, ентузіазм і спритність, уміння надихати на корисні дії та ініціативи у всіх сферах діяльності. "Він постійно повинен керуватися принципом зрозуміння сенсу гуманістичних людських стосунків. Бути духом співробітництва, вміти давати без нав'язування, але також брати від інших без зверхності – це фундаментальні позитивні риси аніматора"³.

³ Łomny Z. Animacja kulturalna promocją humanistycznego i tożsamościowego wzbogacenia ludzi / J. Gajda red. : Animacja kulturalna jako problem pedagogiczny. – Lublin, 1994. – S. 54-55.

Абсолютно інші цілі і завдання стоять перед менеджером. Тут головним є ефективність діяльності в управлінні, керівництві бізнесом, закладом, у справах, кар'єрі конкретної людини. Гуманістичні ідеали, про-суспільна діяльність не мають тут місця, в кращому випадку служать маскуванню хижацької діяльності. Гасла соціальної справедливості, солідарності, вважаються застарілими і гальмуючими економічний розвиток. На їх місце стають: вільний ринок, конкуренція, успіх. В ідеології бізнесу успіх стає найбільшою цінністю. В його основі лежить ідея, що успіх доступний кожному, хто є послідовним і ніщивним у досягненні мети. Його апофеозом стає егоїстична позиція з посиленням на А. Сміта – творця моделі ринкового механізму. Егоїзм, підкріплений нищівною агресивністю, має призвести до максимального зиску, незалежно від тієї шкоди, яка може бути заподіяна іншим. Тут немає місця чесності, етичним міркуванням, тому що вони заважають кар'єрі. В умовах хижого капіталізму з вуст перших осіб держави можна почути, що "перший мільйон треба вкрати", а видавництво "Sokrates" оголошує бестселером (продано 1,5 мільйони екземплярів) книжку Йозефа Кіршнера "Як бути егоїстом, або як жити щасливо, навіть якщо іншим це не подобається" ⁴.

Своєрідною етичною нормою є успіх, досягнутий шляхом найменшого опору. Свого роду апофеоз нечесності як стимулятор економічного розвитку вже проповідував англійський економіст Джон М. Кейз. Зокрема, він писав: " ... чесність підла, а підлість чесна, тому що підлість оплачується, а чесність ні ... етичні міркування не лише неважливі, але просто є перешкодою ..." ⁵.

Таким, у контексті процитованої літератури і поширеної думки, має бути менеджер. Ефективний той, що забезпечує успіх. Його жорстокість, егоїзм, аморальність глибоко приховані за щільною завісою ґрунтовних знань, умінь, навичок, посередницьких здібностей, уміння переконувати і входити у довіру.

Таким чином, висловлені міркування, здається, однозначно підтверджують глибокі протиріччя у поєднанні професій аніматора і менеджера в одній спеціальності й змушують поставити питання про спільні площини взаємовпливу – реальні й віртуальні.

⁴ Kirschner J. Jak być egoistą... / Przełożył T. Czarnowski. – Warszawa, 1993.

⁵ Schumacer E. F. Małe jest piękne. – Warszawa, 1981. – S. 35.

2. Сучасне розуміння педагогіки культури та інші передумови, що сприяють появі спільної площини для підготовки аніматорів і менеджерів культури

Протистояння аніматор – менеджер, яке ми загострили вище, на практиці не мусить набирати такої драматичної форми і приводити до конфлікту. Хоча аніматорів і менеджерів наділяють різними ідеалами і прагненнями до різних цілей діяльності, а також відмінностями у рівнях і стилях життя, все ж вони працюють у тому ж суспільстві, і їх діяльність має бути однаково результативною, і тому вони повинні мати подібні компетентності й особисті якості.

Слід також підкреслити, що у вивченні кар'єр багатьох геніальних чи просто видатних людей в історії людства риси і здібності менеджера й аніматора майже збігаються, їх важко розділити. І якщо ми використовуємо ці відносно нові поняття, називаючи давно відомі явища, то важко заперечувати, що у світовій культурі найвидатнішими аніматорами були творці світових релігій і соціальних ідей, а великі бізнесмени (наприклад, Форд) були менеджерами й аніматорами водночас. Справа, однак, у тому, щоб ці процеси служили на користь всіх людей і, крім того, ефективно протистояли анімаційній силі зла. А може, слід подумати про програму антианімації "бути егоїстом" і бути після анімації поміркованим альтруїстом. Аксіологія, подобається нам це чи ні, є невід'ємною частиною механізмів людської діяльності й у ринковій економіці теж не може бути знехтувана.

Отже, на відміну від раніше проаналізованого егоїстично налаштованого ринку, доктрина нео-ліберального ринку відходить від нестримного індивідуалізму, і в турботі про інтереси однієї людини до уваги беруться колективні інтереси. Мова йде не лише про відносини підприємця з конкретною громадою, але й про створення взаємних зв'язків і почуття відповідальності за долю закладу і всього трудового колективу. Постулатом є захист малого бізнесу від монополізованих гігантів, що диктують ціни, а також необхідність поєднання ділової етики з універсальними етичними принципами ⁶.

Таке не антагоністичне, а лише компліментарне розуміння анімації й менеджменту значною мірою обумовлене глобалізацією і динамічними цивілізаційними змінами, і особливо поглибленням

⁶ Milian L. Aksjologia mechanizmu rynku w koncepcji wychowawczej społeczeństwa zhumanizowanego / J. Gajda (red.) : O nowy humanizm w edukacji. – Kraków, 2000.

стратифікації суспільства, зростанням бідності, безробіття і бездомності, підвищенням напруженості, агресивності, збільшенням патологічних явищ. Освіта, основним завданням якої є введення людини до світу цінностей і суспільно важливих стандартів моральної поведінки, не може байдужо стояти осторонь. Особливі завдання постають перед вищою школою. Оскільки саме вона повинна створювати теорії, які будуть підґрунтям, площиною освітньої діяльності. І такою теорією, яка стала передумовою підготовки аніматорів та менеджерів культури за педагогічною спеціальністю, була відроджена нами педагогіка культури у сучасному розумінні, а саме ще більш сучасно інтегрований гуманізм – так званий "новий гуманізм в освіті", основні принципи якого варто стисло пригадати.

Ідея нового гуманізму ⁷ є продовженням стародавньої *Paidea* і *Humanitas*, а також принципів педагогіки культури та її сучасних шляхів розвитку. А розвиток передбачає врахування соціально-цивілізаційних змін, погляд на культуру й освіту як взаємопроникаючі процеси. Тому в гуманістичній освіті необхідно зважати на реалії життя, особливо коли вони стають домінуючими. Зважати – не означає схвалювати, а зовсім навпаки (якщо мова йде про негативні явища) – передбачає необхідність розробки стратегії ефективних дій для виправлення зла, запобігання йому або пом'якшення його наслідків. Оскільки не можна повернути назад течію річки, а можна лише змінити її напрям, так само і в навчальному процесі не можна ігнорувати реалії життя. Не можна не помічати радикальних змін у житті людей, у сповідуваних цінностях, ментальності, способі та стилі життя. І тому сьогодні, говорячи про гуманізм, варто пам'ятати також про необхідність урахування крім абсолютних духовних цінностей також цінності утилітарні і споживацькі, необхідно сприймати людину в категоріях "бути" і "мати". Це необхідний крок уперед у сприйнятті гуманізму (як необхідного аспекту природної еволюції, що рятує його від забуття) – умови для налагодження діалогу між учнями і вчителем, який виявляє активну життєву позицію і тому може допомогти підопічним у пошуках відповіді на питання про гідний сенс людського життя. "Перше та основне завданням виховної діяльності, – як підкреслював Богдан Суходольський, – показати жорстокість

⁷ Gajda J. (red.). O nowy humanizm w edukacji. – Kraków, 2000.

реального життя, у якому молодь має жити за певних суспільних умов, та боротьба за його перетворення" ⁸.

У гуманістичній освіті у такому розумінні важливим є формування аксіологічної позиції, здатності робити вибір цінностей, які стануть тією віссю, навколо якої кристалізуватиметься особистість. Адже кожне людське життя базується на більше або менше усвідомленій реалізації цінностей у рамках даної соціальної структури і типу культури. Життя, що має сенс, означає аксіологічну зрілість, яка проявляється у когнітивній, емоційній та моральній сфері. Саме тому виховання є свідомим введенням у світ цінностей та їх вибору; процес спільного творення реальності в ім'я сповідуваних ідеалів і складних викликів майбутнього, особливо важких у періоди швидких соціально-політичних змін, глобальної кризи цивілізації. В освіті передбачається використання стратегії гуманістичного мислення у широкому розумінні, яке полягає у дотриманні тих загальнолюдських цінностей, що визначають якість людства. Це завжди підкреслювала і підкреслює педагогіка культури та її сучасні напрями педагогічної думки.

XXI століття змушує нас замислитися над значенням цінностей, їх сталістю, мінливістю і швидкоплинністю, а також їх роллю у житті окремої людини і людства загалом. Ця проблема представлена в багатьох доповідях ЮНЕСКО, наприклад, *The World by Year 2000*, у якій щодо необхідності реконструкції освіти говориться: "Є тісний взаємозв'язок між освітою та проблемами культурної ідентичності. Системи освіти повинні враховувати культурну ідентичність в інтересах суспільства, щоб спрямувати розвиток цінностей, для яких центральною фігурою є людина ... освіта повинна поєднувати як індивідуальні, так і суспільні завдання навчання та розвитку особистості. Мають сприяти поширенню знань про навколишній світ, отже, створювати такі моделі поведінки, які забезпечуватимуть і сприятимуть підвищенню якості життя" ⁹.

Це дуже важливе і складне завдання, особливо з огляду на серйозні зрушення, які відбулися за шкалою цінностей. Цінностей, які б посідали однакову позицію в багатьох культурах, дуже мало. У наш час важко говорити про універсальні, незмінні цінності. Загальновідомі завдяки своєму моральному та естетичному значенню в історії західної культури три класичні цінності: істина,

⁸ Suchodolski B. *Świat człowieka i wychowanie*. – Warszawa, 1967. – S. 46.

⁹ *The World by Years 2000*, UNESCO / "Nauka Polska". – 1989. – nr. 4–5. – S. 107.

добро і краса. Але вони навіть не згадуються у відповідях експертів ООН на питання "Яким 20-ти індивідуальним і колективним цінностям люди у вашому регіоні надають найбільшого значення?" Виявляється, за винятком Східної Європи, експерти усіх регіонів на перше місце поставили матеріальні блага, отримання доходів, особиста свобода і працевлаштування – робота¹⁰. Ці зміни не можна недооцінювати, оскільки у сфері освіти духовні цінності, як такі, що формують людство, є найважливішими.

Вибір абсолютних цінностей, часто складний і неоднозначний, але це завжди вибір добра в ім'я людської гідності. Уміння жити в цих цінностях – це шлях до вдосконалення окремої людини і людей всього світу. Успіх освіти у такому розумінні залежить від багатьох чинників, але перш за все від раціональної оцінки реальності, уникання міфів та ілюзій, прийняття до уваги значення споживацьких і утилітарних цінностей у задоволенні різноманітних людських потреб. Таку необхідність диктує щоденне життя – суспільні відносини, збільшення цінності праці, яке спричинене поширенням бідністю, приви́дом безробіття, бездомності. Відсутність роботи у багатьох випадках означає не лише суспільну деградацію, але й руйнування особистості; воно є джерелом розчарувань і сприяє розвитку соціальної патології.

І тому одним з найважливіших завдань освіти є озброєння учнів навичками щодо забезпечення пристойних умов існування, принаймні соціального мінімуму, що реалізується у контексті двох модусів: "мати", що постає основою для реалізації іншого модусу – "бути".

Загалом мова йде про більш гнучкий процес навчання, про включення до нього нехтуваних раніше споживацьких і утилітарних цінностей, про озброєння учнів уміннями приймати рішення, мислити категоріями ринку, попиту і пропозиції, про переконливу презентацію своїх сильних сторін, про здатність приймати правильні рішення, дієвість. Одним словом, про те, щоб освічена людина демонструвала гуманістичну позицію і водночас була конкурентоспроможною на ринку особистостей.

Результатом освіти у такому аксіологічному контексті буде компетентний у своїй галузі працівник, але водночас гарно організований, який вміє обробляти інформацію, стійкий до невдач,

¹⁰ The World by Years 2000. – S. 135-139.

завзятий і ефективний у дії, обізнаний у механізмах ринкової економіки, і тому – затребуваний на ринку праці, який має забезпечені побутові умови життя, задоволений життям. Це проблема освіти у широкому значенні слова, щоб не був, як кажуть, "жадібним капіталістом", безсовісним егоїстом, але щоб демонстрував якості менеджера, який керується у житті і праці етичними принципами, може співпереживати і бути чутливим до долі іншої людини. Це важлива, якщо не найважливіша проблема гармонійного поєднання в освіті двох несправедливо протиставлених систем цінностей, які загалом слугують (хоча і різною мірою і ступенем) кристалізації людства. А якщо говорити в цілому, мова йде про врахування в освіті двох мега-тенденцій у сприйнятті культури: культура як Paidea і культура як товар. Ці принципи лежать в основі відновленого напрямку педагогіка культури у його сучасному розумінні, представленому вище, і становлять теоретичну основу відкритої декілька років тому спеціальності: "Аніматор і менеджер культури". На мою думку, основа достатньо стабільна, оскільки вона відкрита для інноваційних рішень у навчанні такого типу.

3. Роздуми (пропозиції) прогностичні та оптимізаційні щодо підготовки аніматорів і менеджерів культури (Замість закінчення)

Як показує практика, переважна більшість прогнозів не співпадають з дійсністю, тому ми намагатимемося бути обережними при формулюванні пропозицій щодо оптимізації процесу підготовки аніматорів і менеджерів. Наші роздуми є результатом не лише необхідності поверхневого аналізу непрозорої ситуації в країні і в світі, але й серйозного занепокоєння щодо оптимальної форми освіти. Вони представлені стисло в декількох тезах, що стосуються обраних проблем, які ми розглядаємо як дискусійні.

По-перше, ми переконані, що спеціальність аніматор і менеджер (розглядається як одне ціле), й особливо майбутня спеціальність аніматор і менеджер культури, буде поступово зміцнюватися, розвиватися і наповнюватися новим змістом, формами, методами та напрямками діяльності. Поєднання цих двох професій є слушною пропозицією і в площині теоретичних передумов і, перш за все, на основі практичних рішень для підвищення ефективності результатів роботи як аніматора, так і менеджера. Аніматор може додати до роботи менеджера етичні та гуманістичні складові, навчити його відчувати необхідність збагачувати форми суспільного життя, а той,

у свою чергу, розширить компетенції аніматора навичками оперативної діяльності в умовах ринкової економіки. Управлінські навички можуть бути особливо корисні для аніматорів культури, чия прихильність і особиста зайнятість часто не співпадають з навичками управління установою: з ефективним (також з економічної точки зору) проектуванням і пропагуванням діяльності, з навичками знаходження спонсорів, з корисним продажем результатів роботи, із завоюванням і зміцненням її авторитету у суспільстві ¹¹. Звичайно, не всі аніматори в силу свого характеру і здібностей можуть бути менеджерами і навпаки. Люди, які в змозі об'єднати ці функції, досягають неймовірних результатів. Прикладом такого аніматора-волонтера і в той же час менеджера може бути Єжи Овсяк і його Оркестр Святої Допомоги (Orkiestra Świątecznej Pomocy), а в політично-релігійному житті менеджером-аніматором є суперечлива постать отця Тадеуша Ридзика з його "Радіо Марія" ("Radio Maryja") і телебаченням "Триваю" ("Trwam").

По-друге, ця спеціальність є частиною світової тенденції пошуку альтернативи, так званого третього шляху. В економіці – це спроби об'єднати елементи капіталістичної економіки із соціалістичною або навпаки, як, наприклад, у Китаї та Лівії; у сфері соціальної політики є баланс між лібералізмом і політикою соціальної держави, прикладом можуть служити скандинавські країни. У соціально-культурному житті таким альтернативним третім шляхом, на моє глибоке переконання, є створення спільної площини в теорії й практиці між двома тенденціями розуміння культури: культура як *Paidea* (*regnum homini*) і культури, яка розглядається у ринкових категоріях як товар. Цю думку також підтверджують видатні інтелектуали, які представляють відомі організації і об'єднання, такі як: ЮНЕСКО, Європейська комісія, World Futures Studies Federation, Institute of Global Ethics, а також відомі освітні звіти. В інтересах розвитку суспільства, важливо розвивати вміння використовувати досягнення науки і цивілізації, водночас поважаючи рідні традиції і культуру. Ставиться вимога щодо підвищення моральних принципів на захист гуманістичних цінностей і створення "Культури МИ", яка протиставляється "Культурі Я" – інструментальному сприйняттю людини, крайньому

¹¹ Nocuń A. Animator kultury jako menedżer / J. Gajda (red.) : Edukacja zorientowana na XXI wiek. – Lublin, 2000.

егоїзму, хижим міжособистісним відносинам, про що цікаво пише Йохан Галтунг¹².

По-третє, додатковим аргументом, що виступає за злиття цих двох мега-тенденцій у культурі і лежить у основі обговорюваної нами спеціальності, є підвищення інтересу людей до навчання і зростання попиту на різні форми освіти і вдосконалення на рівні середньої і вищої школи. Підвищення рівня освіти сприяє не лише збагаченню науковими знаннями і пов'язаних з тим можливим збільшенням матеріальних професійних переваг, але входження у світ цінностей полегшує розуміння сенсу людського життя, впливає на розвиток морального і естетичного смаку, зміцнює здатність до критичного аналізу і активність суб'єкта. Це дає надію на активне і вибіркоче сприйняття цінної інформації серед численних і різноманітних пропозицій, які надають засоби масової інформації (медіа, електронні ресурси) і традиційні інститути і культурні установи. Така людина більш стійка до бомбардування комерційною рекламою і оплачених статей. Є більш вимогливим і критичним споживачем, який спроможний вибрати з потоку медіа-непотребу і посередності цінне зерно. Взагалі помітно, як набридли так званому пересічному глядачеві сцени насилля, агресії, насильства, так званої любові, яка зводиться виключно до сексу, тому замість цього він обирає, можливо мало цінні з художньої точки зору, але не позбавлені про-соціального і морального змісту, серіали. Помітно також збільшення інтересу людей до предметів утилітарної цінності, типу професійних, сімейних, особистих порадишків; до освітніх програм, наукових есе, які допомагають знайти сенс життя, дають можливість обрати свій власний шлях у житті. Ці останні ідеї молодий читач в основному знаходить у белетристиці Пауло Коельо, чий наклад перевищили 1,6 мільйона книг. Це дуже втішає і підтверджує висловлене нами твердження.

По-четверте, перейдемо до напрямів оптимізації підготовки аніматорів і менеджерів культури. Основною рекомендацією є дотримання принципів відкритості, гнучкості і цілісності у виборі змісту, форм та методів навчання і взаємодоповнюваності глибоких теоретичних знань та практичних навичок. Це дуже широке коло питань, які неможливо тут коротко обговорити, і немає такої потреби у колі професіоналів. Тому обмежимося лише двома питаннями.

¹² Galtung J. Świat w kryzysie ekonomicznym / "Polska 2000 Plus". – 2000. – nr. 1.

Перше стосується впорядкування використовуваної термінології. Через те, що підготовка аніматорів і менеджерів здійснюється на багатьох освітніх напрямках і охоплює різні наукові дисципліни (що, на нашу думку, не погано), з'явилося багато мовних монстрів-понять, які часто механічно і необдуманно переносяться з інших дисциплін на новий грант. Так, у деяких роботах з анімації і менеджменту в культурі з'являється "клієнт", а не "учасник" або з точки зору ринку "споживач". Більше того, у поважних навчальних закладах утворюються кафедри "управління культурою", які впроваджують неправильні поняття культури в її інститути, якими насправді можна управляти, а не культурою у об'єктивному значенні як матеріальним, суспільним і духовним надбанням, що передається з покоління в покоління, а особливо культурою у суб'єктивному значенні – культурою особистості. Не згадуємо навіть тут безлічі інших мовних виродків, нещодавно публічно осміяних лінгвістами. Це є прикладом вражаючого порушення порядку наукових дій і кричущої неповаги до мовних норм.

Друге питання стосується більш широкої і не нової проблеми використання в освіті широких можливостей засобів масової інформації та гіпермедіа. Мова йде про реалізацію ідеї дистанційного навчання за допомогою програм, відповідно підготовлених та випущених ЗМІ для потреб наших спеціальностей, а також індивідуальна самоосвіта в цій галузі. Особливо великі можливості для збору та обробки інформації, сеансів анімації, створення та моделювання різних заходів, для діагностики, проектування і перевірки реальної та віртуальної реальності забезпечує комп'ютер та Інтернет. Але, незважаючи на масу літератури про використання комп'ютерів у різних галузях освіти, немає ніяких досліджень щодо підготовки аніматорів і менеджерів. І це є наступним і невідкладним завданням академічної спільноти.